

Η Πρόκληση της κοινωνικο-οικονομικής

Μιχαήλ Σ. Ζουμπουλάκης*

Οι σχέσεις Κοινωνιολογίας και Οικονομικής ήταν ανέκαθεν πλούσιες και πολυσχιδείς. Άλλοτε ανταγωνιστικές και άλλοτε συμπληρωματικές, οι σχέσεις τους εδράζονται σε μια κοινή βάση: και οι δύο επιστήμες στοχεύουν στην εξήγηση της πολυσύνθετης κοινωνικής πραγματικότητας. Χρειάζεται μήπως να θυμίσουμε πόσοι κοινωνικοί επιστήμονες στο παρελθόν βρέθηκαν μεταξύ Κοινωνιολογίας και Οικονομικής υιοθετώντας έννοιες και συλλογιστικές κοινές στις δύο επιστήμες; Ο Mill, ο Marx, ο Weber, ο Pareto, ο Veblen, ο Polanyi, ο Schumpeter κ.ά. δεν αποτελούν την κοινή κληρονομιά των σημερινών κοινωνιολόγων και οικονομολόγων;

Σήμερα, ωστόσο, είμαστε συνηθισμένοι στην εικόνα της πλήρους διαίρεσης σε δύο ξεχωριστές επιστήμες με σύνορα σαφώς προσδιορισμένα. Είναι λοιπόν δεδομένο ότι προβλήματα κοινωνικής μεταβολής ή κοινωνικής στρωμάτωσης είναι δουλειά των κοινωνιολόγων, όπως δεδομένο είναι ότι προβλήματα πα-

ραγωγικότητας και λειτουργίας της αγοράς είναι δουλειά των οικονομολόγων. Κι αν υπάρχει σήμερα μία διαφορετική άποψη για τις σχέσεις των δύο επιστημών, είναι προς τη μεριά της συγχώνευσης της μιας επιστήμης με την άλλη και όχι προς αυτήν της ισότιμης συνεργασίας. Ακραίο παράδειγμα «οικονομικού ιμπεριαλισμού» ο Gary Becker, ο οποίος μάλιστα τιμήθηκε πρόσφατα με το Nobel Οικονομικής, επειδή ακριβώς κατάφερε «με τρόπο θαυμαστό να επεκτείνει την οικονομική ανάλυση σε άλλα πεδία του κοινωνικού χώρου όπως ο γάμος, η κοινωνική απόκλιση, ο ελεύθερος χρόνος κ.λπ.», όπως πληροφορηθήκαμε από τον τύπο.

Αντίθετο σ' αυτήν τη λογική της πλήρους απομόνωσης των δύο επιστημών, πόσο μάλλον στη λογική της αυθαίρετης επέκτασης προς τη μία ή την άλλη κατεύθυνση, είναι το νέο και σταθερά ανερχόμενο ρεύμα της Κοινωνιο-οικονομικής, που συσπειρώνεται γύρω από την αμερικανική Society for the advancement of

* Λέκτορας Οικονομικών στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Socio-economics. Σύμφωνα με τις θέσεις αυτού του ρεύματος, των οποίων τη μετάφραση δίνουμε στη συνέχεια, τα κοινωνικά φαινόμενα πρέπει να μελετώνται σ' όλες τους τις διαστάσεις ταυτόχρονα, χωρίς να χωρίζονται σε καθαρά οικονομικά ή κοινωνιολογικά. Αντί του νεοκλασσικού μοντέλου που αναλύει τα οικονομικά φαινόμενα ως αποτέλεσμα ορθολογικών επιλογών ανεξάρτητων οικονομικών μονάδων, η Κοινωνιο-οικονομική προτείνει μία πολυδιάστατη ανάλυση που παίρνει εξαρχής υπόψη της όλες τις κοινωνικές μεταβλητές που επηρεάζουν κάθε φορά το υπό μελέτη φαινόμενο. Η Κοινωνιο-οικονομική φιλοδοξεί να αποτελέσει μία νέα ενδιαμέση επιστήμη κατά το πρότυπο της Κοινωνικής Ψυχολογίας που συνδιάζει τις αναλύσεις και τις μεθόδους της Κοινωνιολογίας και της Ψυχολογίας. Παράλληλα, η Κοινωνιο-οικονομική θέλει να συνδιάσει τις λογικο-μαθηματικές μεθόδους της οικονομικής θεωρίας με τις εμπειρικές έρευνες της Κοινωνιολογίας σε συστηματικότερη και μονιμότερη βάση. Εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η ιδέα της αναγνώρισης του αξιολογικού χαρακτήρα που αποτελεί αναπόφευκτη ιδιότητα κάθε κοινωνικής ανάλυσης. Η Κοινωνιο-οικονομική προσπαθεί μ' αυτόν τον τρόπο, αντί να καλυφθεί πίσω από την αξιολογική ουδετερότητα ή ακόμη πίσω από την εύκολη λύση της πολιτικοποιημένης επιστήμης, να προσδιορίσει εκείνες τις βασικές κοινωνικές αξίες χωρίς τις οποίες είναι αδύνατη η επιβίωση της κοινωνίας.

Το εγχείρημα της Κοινωνιο-οικονομικής αποτελεί μία πρόκληση από κάθε άποψη. Είναι δυνατή άραγε μία

κοινή προσέγγιση φαινομένων όπως η εγκληματικότητα, ο πολιτικός φανατισμός και η συμπεριφορά του επιχειρηματία μπρος σε εναλλακτικές δυνατότητες επενδύσεων; Με ποιόν τρόπο θ' αναπλαστεί το κοινωνικό πεδίο της αποκλίνοιας συμπεριφοράς, ώστε να είναι δυνατή η χρήση λογικομαθηματικών μοντέλων; Πώς και ποιός μπορεί να ορίσει τις κοινά αποδεκτές αξίες σε μία κοινωνία με κραυγαλέες κοινωνικές ανισότητες; Σίγουρα η Κοινωνιο-οικονομική θίγει καίρια ερωτήματα μ' έναν καινούριο τρόπο. Μένει να δούμε, αν στο μέλλον η συνέχεια θα είναι εξίσου ενδιαφέρουσα με την πρόθεση των εμπνευστών της.

Το κείμενο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε στο *La Revue du MAUSS*, τεύχος 9, Νοέμβριος 1990, και αναδημοσιεύεται εδώ με την άδεια του περιοδικού.

Για τη μετάφραση του όρου *Socio-economics*, προτιμήσαμε τον όρο «Κοινωνιο-οικονομική», σε αντιστοιχεία με τον όρο «Economics» που μεταφράζεται στα ελληνικά σαν «Οικονομική».

Ιδρυτική διακήρυξη για την Κοινωνιο-οικονομική (της Society for the Advancement of Socio-Economics)

Είναι φανερό η ανάγκη ανάπτυξης ενός παραδείγματος που θα συνδυάζει τις μεταβλητές και τις έννοιες της Οικονομικής Επιστήμης

με αυτές των άλλων επιστημών (όπως η Ψυχολογία, η Κοινωνιολογία ή η Πολιτική Επιστήμη). Οι υποθέσεις και τα στοιχεία ανάλυσης στα οποία θα μπορούσε να στηρίζεται η Κοινωνιο-οικονομική χρήζουν επιπλέον διευκρινήσεων, παρ' όλο που μέχρι σήμερα έγιναν ήδη προς αυτήν την κατεύθυνση σημαντικές συνεισφορές από πολλούς επιστήμονες. Οι παρακάτω προτάσεις, οι ελάχιστες δυνατές, ορίζουν τα σύνορα της Κοινωνιο-οικονομικής.

α. Για να θεωρείται μία πρόταση ως μέρος της Κοινωνιο-οικονομικής, θα πρέπει να περιέχει, ως ανεξάρτητες μεταβλητές, τουλάχιστον μία μεταβλητή μη οικονομική και μία μεταβλητή οικονομική. Στη μελέτη π.χ. των προσδιοριστικών παραγόντων της παραγωγικότητας, περιλαμβάνονται μεταξύ των ανεξάρτητων μεταβλητών το μέγεθος κεφαλαίου ανά εργαζόμενο, το ύψος της αμοιβής κ.λπ. Θα πρέπει, επιπλέον, για να θεωρείται η μελέτη ως κοινωνιο-οικονομική, να συμπεριληφθεί ως ανεξάρτητη μεταβλητή τουλάχιστον μία από τις μεταβλητές που αποτελούν το αντικείμενο άλλων κοινωνικών επιστημών (π.χ. ο βαθμός άσκησης στην εργασία). Αντίστοιχα, αν όλες οι ανεξάρτητες μεταβλητές είναι μη οικονομικές όπως π.χ. η άσκηση στην εργασία, η προσωπική ικανοποίηση ή η συλλογική διάσταση στην εργασία ή κάποια άλλη ψυχοκοινωνιολογική έννοια, και πάλι η μελέτη δεν θα μπορεί ν' ανήκει στο χώρο της κοινωνιο-οικονομικής.

β. Βασικές υποθέσεις: 1) Ο ανταγωνισμός αποτελεί ένα ενσωματωμένο υποσύστημα σ' ένα κοινωνικό πλαίσιο, αποτελούμενο από αξίες, σχέσεις εξουσίας και κοινωνικές

σχέσεις. Το κοινωνικό πλαίσιο καθιστά δυνατό αλλά ταυτόχρονα περιορίζει τον ανταγωνισμό. Μ' άλλα λόγια, η Κοινωνιο-οικονομική ξεκινά με την υπόθεση ότι τα ατομικά συμφέροντα δεν είναι ούτε αυτόματως ούτε αναγκαιώς συμπληρωματικά και αρμονικά. Μία ανώτερη δύναμη, κοινωνικής προέλευσης, είναι αναγκαία. 2) Οι ατομικές επιλογές στηρίζονται σε αξίες, σε συναισθήματα ή σε γνώσεις. Δεν υποτίθεται λοιπόν α priori ότι τα άτομα δρουν ορθολογικά ή ότι επιδιώκουν αποκλειστικά, ούτε καν βασικά, την ικανοποίηση του ίδιου του συμφέροντος ή της ίδιας τους ευχαρίστησης.

γ. Το κοινωνιο-οικονομικό παράδειγμα δεν προορίζεται ν' αντικαταστήσει το νεοκλασικό παράδειγμα, ούτε να υποκαταστήσει την ανάλυση της οικονομικής δράσης που κάνουν οι άλλες κοινωνικές επιστήμες, αλλά να τις συμπληρώσει. Κάτω απ' αυτό το πρίσμα, η Κοινωνιο-οικονομική μοιάζει με την Κοινωνική Ψυχολογία, που δεν αντικαθιστά ούτε την Ψυχολογία ούτε την Κοινωνιολογία, αλλά συνιστά έναν τρίτο επιστημονικό κλάδο ενδιάμεσο προς τους δύο πρώτους. Ανάλογη είναι και η περίπτωση της Βιοχημείας.

δ. Μεθοδολογική προσέγγιση: από μεθοδολογική σκοπιά, οι μελέτες επαγωγικού τύπου είναι εξίσου ευπρόσδεκτες με αυτές που προστρέχουν στην λογική παραγωγή. Μια μελέτη π.χ. της πραγματικής συμπεριφοράς των επιχειρήσεων, έχει την ίδια αξία με ένα λογικό ή μαθηματικό μοντέλο. Υποτίθεται ότι οι επαγωγικές εισροές (inputs) και οι παραγωγικές εκροές (outputs) αλληλοδιορθώνονται και αλληλοστηρίζονται.

ε. Η Κοινωνιο-οικονομική αποτελεί ταυτόχρονα μια επιστήμη θετική και κανονιστική. Αναγνωρίζοντας ξεκάθαρα ότι δεν αποφεύγει τις συνέπειες των πολιτικών της επιλογών, θέλει να θεωρείται όσον το δυνατόν πιο συνειδητή για τα αξιολογικά της ζητούμενα και δεν προσπαθεί να καλυφθεί κάτω από τον μανδύα μιας επιστήμης αποκλειστικά πολιτικής.

στ. Θεσμικές εκφράσεις. Η κοινωνιο-οικονομική μπορεί κάλλιστα να οδηγήσει: 1) σε μια εξειδίκευση στα πλαίσια ενός τμήματος κοινωνικών ή οικονομικών επιστημών, 2) στη δημιουργία ενός αυτόνομου τμήματος μέσα σ' ένα πανεπιστήμιο (όπως συμβαίνει και με την περίπτωση της Κοινωνικής Ψυχολογίας), 3) στη διδασκαλία ή στην οργάνωση τμήμα-

τος ή μίας ομάδας έρευνας στα πλαίσια των σχολών της Οικονομικής των Επιχειρήσεων ή των Εμπορικών Σχολών (που έχουν ιδιαίτερη ανάγκη από διεπιστημονικούς κλάδους), 4) στη δημιουργία Ινστιτούτων ή Ερευνητικών Προγραμμάτων.

ζ. Η Κοινωνιο-οικονομική δεν προϋποθέτει καμία a priori και ιδιαίτερη ιδεολογική ή κομματική δέσμευση. Δέχεται όλες τις αναλύσεις που έχουν σαν κοινό τους σημείο αναφοράς ότι η οικονομική δράση εμπλέκει το σύνολο της προσωπικότητας του ατόμου και το σύνολο των διαστάσεων της κοινωνίας.

Εν συντομία, αντί να συζητάμε για την ουσία της Κοινωνιο-οικονομικής, οι παραπάνω προτάσεις επιχειρήσαν να σκιαγραφήσουν τα σύνορά της.

